

Tržišna analiza prehrambene industrije u Republici Hrvatskoj

Car, Jelena

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:532286>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-07**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

JELENA CAR

**TRŽIŠNA ANALIZA PREHRAMBENE INDUSTRIJE U
REPUBLICI HRVATSKOJ**

ZAVRŠNI RAD

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet – Zagreb

Kolegij: Osnove hrvatskog gospodarstva
Mentor: Izv.prof.dr.sc. Marija Beg
Broj indeksa autora: 0067631851

Zagreb, lipanj 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je završni/diplomski/poslijediplomski specijalistički rad, odnosno doktorski rad isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Zagreb, 01.06.2023.

(mjesto i datum)

(vlastoručni potpis studenta)

SADRŽAJ

1. UVOD	4
2. ZAKONODAVNI OKVIR U KONTEKSTU PREHRAMBENE INDUSTRIJE.....	6
2.1. Zakoni i propisi koji reguliraju prehrambenu industriju u Republici Hrvatskoj	6
2.2. Europska unija i utjecaj njene regulative na prehrambenu industriju Republike Hrvatske	8
3. INOVACIJE I TEHNOLOŠKI NAPREDAK U PREHRAMBENOJ INDUSTRIJI	13
3.1. Utjecaj inovacija na konkurentnost industrije	13
3.2. Pregled inovacija u prehrambenoj industriji	16
4. PREGLED MAKROEKONOMSKIH POKAZATELJA PREHRAMBENE INDUSTRIJE	20
4.1. Udio prehrambene industrije u BDP-u	20
4.2. Udio prehrambene industrije u ukupnoj zaposlenosti.....	21
4.3. Udio prehrambene industrije u izvozu	23
5. ANALIZA KONKURENCIJA I TRŽIŠTA.....	25
5.1. Identifikacija ključnih konkurenata u prehrambenoj industriji u Republici Hrvatskoj.....	25
5.2. Pregled tržišnog udjela i pozicija domaćih tvrtki.....	26
5.3. Usporedba hrvatske i europske prehrambene industrije	28
6. ANALIZA PREHRAMBENIH PODUZEĆA REPUBLIKE HRVATSKE.....	31
6.1. Vajda.....	31
6.2. Dukat	32
6.3. Vindija d.d.....	37
7. ZAKLJUČAK.....	44
8. POPIS LITERAURE.....	45
9. PRILOZI	47

1. UVOD

Prehrambena industrija je golema i složena mreža prerađivača, veletrgovaca, uvoznika/izvoznika, trgovaca na malo, ugostitelja i više, koja se proteže cijelim svijetom. Ekonomika i upravljanje prehrambenom industrijom analiziraju i ekonomske principe na poslu i izazove upravljanja s kojima se suočavaju ljudi koji rade u industriji hrane. Važan je sektor hrvatskog gospodarstva. Ima dugu tradiciju i razvija se u skladu s regionalnim specifičnostima i tradicijom. Najveći dio prehrambene industrije su male i srednje tvrtke koje se bave proizvodnjom hrane, pića i duhanskih proizvoda. Važna je i zbog utjecaja na poljoprivredu i ruralni razvoj. Prehrambena industrija je nevjerojatno raznolik sektor svjetskog gospodarstva, od poljoprivrede do prerade hrane, veleprodaje, maloprodaje i usluživanja hrane. Neki njegovi dijelovi su vrlo lokalni, ali međunarodna trgovina je velika komponenta. Neki dijelovi prehrambene industrije vrlo su dobro dokumentirani, poput prerade hrane i glavnih robnih tržišta u razvijenim zemljama; drugim dijelovima nedostaju sveobuhvatni podaci, poput prodaje poljoprivrednih proizvoda i male prerade hrane u manje razvijenim zemljama. Prehrambena industrija temelji se na pretvaranju sirovih proizvoda u prehrambene proizvode. Prehrambena industrija uzima proizvode s farmi i priprema ih za maloprodaju prema ukusu i preferencijama potrošača. Ponekad je transformacija trivijalna: breskva na farmi pretvorila se u breskvu u trgovini tako što ju je u osnovi oprala i transportirala u trgovinu; dok je u drugim slučajevima transformacija značajna: riža fermentirana u saké (japansko rižino vino), punjena u boce, označena i otpremljena u stranu zemlju na prodaju. Prehrambena industrija dostavlja osnovne sastojke na tržišta kako bi ih ljudi mogli kupiti, poput mesa, ribe, voća i povrća. Prehrambena industrija također proizvodi visoko prerađenu, složenu hranu s mnogo sastojaka za pogodnost potrošača koji ne želi kuhati. S druge strane, restorani i ugostitelji nose hranu sve do tanjura i zahtijevaju samo od potrošača da jede. Sve te aktivnosti odvijaju se iz jednog jednostavnog razloga: uključene tvrtke nadaju se ostvariti profit svojim naporima i prodajom svojih proizvoda. Ono što vodi sve tvrtke koje nastanjuju prehrambenu industriju u ovoj potrazi za profitom je prilika za arbitražu.

U prvom dijelu rada definiran je zakonodavni okvir u kontekstu prehrambene industrije; odnosno zakoni i propisi koji reguliraju prehrambenu industriju u Republici Hrvatskoj te Europska unija i utjecaj njene regulative na prehrambenu industriju Republike Hrvatske. Nadalje, navedene su inovacije i tehnološki napredak u prehrambenoj industriji, utjecaj inovacija na konkurentnost industrije te pregled inovacija u prehrambenoj industriji. Također,

navedeni su makroekonomski pokazatelji prehrambene industrije; udio prehrambene industrije u BDP-u, udio prehrambene industrije u ukupnoj zaposlenosti te udio prehrambene industrije u izvozu. U sljedećem dijelu rada navedena je analiza konkurencija i tržišta; identifikacija ključnih konkurenata u prehrambenoj industriji u Republici Hrvatskoj, pregled tržišnog udjela i pozicija domaćih tvrtki te usporedba hrvatske i europske prehrambene industrije. Na kraju rada napravljena je analiza prehrambenih organizacija Republike Hrvatske na primjerima Vajde, Dukate i Vindija te je naveden zaključak rada.

2. ZAKONODAVNI OKVIR U KONTEKSTU PREHRAMBENE INDUSTRIJE

2.1. Zakoni i propisi koji reguliraju prehrambenu industriju u Republici Hrvatskoj

Republika Hrvatska posjeduje mnoštvo zakona koji su usko ili široko vezani uz područje sigurnosti hrane i/ili pića, odnosno prehrambene industrije. Neki od njih su:

- Zakon o akreditaciji,
- Zakon o biljnom zdravstvu,
- Zakon o državnom inspektoratu,
- Zakon o genetski modificiranim organizmima,
- Zakon o gnojivima i poboljšivačima tla,
- Zakon o higijeni hrane i mikrobiološkim kriterijima za hranu,
- Zakon o hrani,
- Zakon o hrani za posebne prehrambene potrebe,
- Zakon o informiranju potrošača o hrani,
- Zakon o kemikalijama,
- Zakon o kontaminantima,
- Zakon o materijalima i predmetima koji dolaze u neposredan dodir s hranom,
- Zakon o morskom ribarstvu,
- Zakon o normizaciji,
- Zakon o održivoj uporabi pesticida,
- Zakon o općoj sigurnosti proizvoda,
- Zakon o osnivanju Hrvatskog centra za poljoprivredu, hranu i selo,
- Zakon o otrovima,
- Zakon o oznakama zemljopisnog podrijetla i oznakama izvornosti proizvoda i usluga,
- Zakon o poljoprivredi,
- Zakon o posebnim uvjetima stavljanja brašna na tržište,
- Zakon o prehrambenim aditivima, aromama i prehrambenim enzimima,
- Zakon o prehrambenim i zdravstvenim tvrdnjama te hrani obogaćenoj nutrijentima,
- Zakon o sjemenu, sadnom materijalu i priznavanju sorti poljoprivrednog bilja,
- Zakon o stočarstvu,
- Zakon o uskladištenju i skladištima za žitarice i industrijsko bilje,
- Zakon o uvozu hrane i hrane za životinje iz trećih zemalja,

- Zakon o vinu,
- Zakon o vodama,
- Zakon o vodi za ljudsku potrošnju,
- Zakon o zajedničkoj organizaciji tržišta poljoprivrednih proizvoda i posebnim mjerama i pravilima vezanim za tržište poljoprivrednih proizvoda,
- Zakon o zaštićenim oznakama izvornosti, zaštićenim oznakama zemljopisnog podrijetla i zajamčeno tradicionalnim specijalitetima poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda,
- Zakon o zaštiti bilja,
- Zakon o zaštiti sorti poljoprivrednog bilja,
- Zakon o zaštiti potrošača,
- Zakon o zaštiti prirode,
- Zakon o zdravstvenoj ispravnosti i zdravstvenom nadzoru nad namirnicama i predmetima opće uporabe i dr.

Jedan od važnijih zakona je Zakon o hrani (NN 18/23) unutar kojeg su utvrđena nadležna tijela za primjenu regulative, obveze svih subjekata koje se bave proizvodnjom hrane, kontrola mjera i provedbe Europskih uredba o hrani i prehrambenoj industriji. Unutar navedenog zakona definira se analiza rizika, načela transparentnosti i predostrožnosti te zaštite potrošača. Također, propisane su pravilna vezana uz uvoz i izvoz prehrambenih proizvoda, stavljanje hrane na tržište, poslovanja u području prehrambene industrije, obveze plaćanja i dr.

Neki od najvažnijih pravilnika koji se odnose na higijenu prehrambenih proizvoda, deklariranje, maksimalne razine te označavanje prehrambenih proizvoda odnose se na sljedeće:

- Pravilnik o sadržaju i obliku obrasca za prijavu djelatnosti uvoza, proizvodnje i distribucije materijala i predmeta koji dolaze u neposredni dodir s hranom,
- Pravilnik o zaštićenim oznakama izvornosti, zaštićenim oznakama zemljopisnog podrijetla i zajamčeno tradicionalnim specijalitetima poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda,
- Pravilnik o nacionalnom znaku zaštićene oznake izvornosti, zaštićene oznake zemljopisnog podrijetla i zajamčeno tradicionalnog specijaliteta poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda,
- Pravilnik o oznakama tradicionalnog ugleda poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda,
- Popis ovlaštenih certifikacijskih tijela,
- Pravilnik o navođenju hranjivih vrijednosti hrane,

- Pravilnik o uvjetima u pogledu zdravstvene ispravnosti predmeta opće uporabe koji se mogu stavljati u promet
- Pravilnik o zdravstvenoj ispravnosti materijala i predmeta koji dolaze u neposredan dodir s hranom,
- Pravilnik o načinu i postupku obavljanja nadzora kakvoće određenih proizvoda pri uvozu i izvozu,
- Pravilnik o uvjetima, kriterijima i načinu označavanja proizvoda oznakom "hrvatski otočni proizvod",
- Pravilnik o brzo smrznutoj hrani,
- Pravilnik o hrani podvrgnutoj ionizirajućem zračenju,
- Pravilnik o oznakama ili znakovima koji određuju seriju ili lot kojem hrana pripada.,
- Pravilnik o tržišnim standardima određenih proizvoda ribarstva,
- Pravilnik o sustavu brzog uzbunjivanja za hranu i hranu za životinje i dr.

Samo neki od gore navedenih pravilnika svakodnevno se koriste u procesu planiranja prehrambene industrije te su temelj sigurnosti hrane.

2.2. Europska unija i utjecaj njene regulative na prehrambenu industriju Republike Hrvatske

Hrvatska je članica EU od 2013. što znači da se mora pridržavati EU propisa i regulativa. To uključuje i prehrambenu industriju. Utjecaj EU regulative na prehrambenu industriju u Hrvatskoj je značajan, jer se moraju poštivati isti standardi kao u drugim zemljama EU-a. To uključuje regulative o sigurnosti hrane, označavanju hrane, higijeni hrane, genetski modificiranoj hrani kao i druga pitanja vezana za prehrambenu industriju. Primjerice, Europska agencija za sigurnost hrane (EFSA) odgovorna je za procjenu rizika vezanih za hranu i hranu za životinje u EU-u. Njezini su zaključci obvezujući za sve zemlje članice, uključujući i Hrvatsku. Također, EU propisi o označavanju hrane osiguravaju da potrošači mogu dobiti točne informacije o sastojcima hrane i njezinoj nutritivnoj vrijednosti. Potaknute nizom velikih prehrambenih skandala, europske i nacionalne politike sigurnosti hrane i regulatorne strukture bile su predmet dubokih reformi. Dok je na europskoj razini osnovana nova agencija, Europska agencija za sigurnost hrane (EFSA), te je procjena rizika od strane znanstvenih stručnjaka strogo odvojena od zadataka upravljanja rizikom, koji su prepušteni donositeljima politika, većina članica EU osnivala je specijalizirane agencije s različitim organizacijskim značajkama.

U nekoliko regulatornih dizajna može se uočiti striktno odvajanje u procesu analize rizika. „Prehrambena industrija, nakon automobilske i kemijske, treća je najjače zakonski regulirana grana industrije u Europskoj uniji (EU) koja podliježe strogim kriterijima vezanim uz sigurnost hrane putem zakonskih regulativa (propisa, uredbi, pravilnika i drugo).“ (Novaković i sur., 2014:91. Kasnih 1980-ih i tijekom 1990-ih, Europsku uniju je pogodilo nekoliko prehrambenih skandala. Posebno je kriza GSE-a (Goveda spongiformna encefalopatija) potaknula velike reforme u nekoliko nacionalnih regulatornih aranžmana sigurnosti hrane, kao i unutar Unije. Posljedično, politika hrane i političko-administrativni dizajni za regulaciju sigurnosti hrane postali su ispolitizirani. GSE kriza stvorila je priliku za razvoj interno integrirane politike sigurnosti hrane (i politike zdravlja potrošača općenito).

Priznanje britanskog ministra zdravstva Stephena Dorrella 20. ožujka 1996. da bi mogla postojati veza između BSE-a (epidemije kravljeg ludila) i nove varijante Creutzfeldt-Jakob-ove bolesti (nvCJD) stavilo je regulatorni režim u Velikoj Britaniji i na europskoj razini pod pritisak. I britanska vlada i europske institucije bile su suočene s teškim optužbama. Među ostalim aspektima, kritiziran je nedostatak relevantne stručnosti u odborima, sustavno isključivanje kritičkih znanstvenika, nedostatak pravodobnog objavljivanja informacija u javnosti te miješanje znanosti i politike. Budući da su države članice smatrale da bi koherentniji europski pristup sigurnosti hrane bio neophodan kako bi se osigurala visoka razina zaštite potrošača, kao i funkcioniranje zajedničkog tržišta, Opći europski zakon o hrani (GFL) usvojen je početkom 2002. godine. Prema navodima Hubbard-a, 2003, predviđena je opsežna rasprava o sudjelovanju i transparentnosti u europskom političkom sustavu koja je na kraju inspirirala Bijelu knjigu o upravljanju sigurnosti hranom. Sukladno tome, organizacija znanosti i ekspertize bila je jedno od glavnih pitanja u reformi europskog sustava sigurnosti hrane:

- Komisija je izdala Zelenu knjigu (1997.) i Bijelu knjigu (2000.) o sigurnosti hrane što je na kraju dovelo do uvođenja Općeg zakona o hrani (Uredba (EZ) 178/2002, 2002.).
- Reg. (EC) 178/2002 osnovana je Europska agencija za sigurnost hrane (EFSA) koja pruža stručnost i koordinira europske procjene rizika.
- Odgovornost za sigurnost hrane prenesena je s Opće uprave za poljoprivredu na novoosnovanu Opću upravu za zdravlje i potrošače (DG Sanco), čime je razdvojeno promicanje industrijskih interesa (DG Agri) i interesa potrošača (DG Sanco).
- Sigurnost hrane kao dio javnog zdravlja postala je horizontalno pitanje koje se morarazmatrati u svim politikama EU.

- Na nacionalnoj razini jednako su preraspoređene odgovornosti te je osnovano nekoliko neovisnih agencija
- U europskom slučaju i u mnogim nacionalnim slučajevima, procjena rizika kao znanstveni proces bila je odvojena od upravljanja rizikom kao političkog procesa.

Verbeke (2005) navodi da od druge polovice 1990-ih, EU je napravila zakonodavne okvire osmišljene za realizaciju koherentnog i zrelog korpusa. Od prethodnih normi, tj. posebne direktive za jedan proizvod ili komercijalnu kategoriju - perspektiva usklađivanja je evoluirala. Uspostavljeno je nekoliko sveobuhvatnih zakona u kojima su opisana vodeća zajednička načela i tehničke reference. Primjena ovih normi mogla bi i trebala pratiti razvoj tehnoloških uređaja u ovom sektoru. Te su norme uspostavljene de facto - unutar prava EU-a - EU zakona o hrani kao neovisna grana zakonodavnog korpusa koju karakteriziraju vlastite posebnosti. U ovoj perspektivi, važno je naglasiti utjecaj paralelnih tvrdnji prema dobrovoljnim normama certificiranja, kao što je Međunarodna organizacija za standardizaciju (ISO) koji su rođeni u vrlo različitim komercijalnim sektorima od onih u proizvodnji hrane, a nametnuti su čak i u ovom području. U stvari, ISO je izdao mnoge dokumente, smjernice i autorizirao brojne priručnike koji se odnose na ispravnu higijensku praksu. U tim dokumentima postoji jasna veza između HACCP sustava i obitelji ISO 9000-2000: norme, isprva dobrovoljne u pogledu njihovog usvajanja i primjene od strane proizvođača, sada se slijede i priznaju kao dio zakonodavnog korpusa EU. Propisani i administrativni zakonski propisi država članica koja se poziva na tehničke specifikacije ili druge zahtjeve, čije poštivanje daje pretpostavku sukladnosti sa specifikacijama utvrđenim gore navedenim propisima, de facto predstavljaju tehničke propise.

Ovo je prevedeno u niz direktiva, referentnih dokumenata i propisa koji su se smjenjivali u sekvencijalnom – i logičnom – vremenskom slijedu. Prvi od njih su direktive i referentni dokumenti, tj. instrumenti koji mogu potvrditi i nametnuti smjernice i referentni okvir propisa. Ove mjere pratile su Uredbe EU koje djeluju na unaprijed utvrđenu temu, odnosno na jedinstvenu zakonodavnu stvarnost. Sve je to umetnuto u plodno tlo "usklađivanja". Prema navodima Verbeke, 2005, logika je, još jednom, ISO-tip, u kojem se traže vrijednosti koje se mogu certificirati od strane treću stranu (u ovom slučaju, samu EU) kako bi proizveli skup zajedničkih karakteristika koje mogu dijeliti sve države članice. S ove točke gledišta, slijed zakonodavnih mjera EU-a o hrani čini se logičnim i posljedičnim:

- Prvi korak napravljen je Zdravstvenom direktivom 93/43, u kojoj se potvrđuje nekoliko koncepata, kao što je dijeljenje zajedničke metodologije prevencije rizika (čak i ako se konkretnije bavi opasnostima), tj. HACCP sustav, koji se temelji uglavnom na temelju niza uzajamnih jamstava (poznavanje i transparentnost planova samokontrole) među proizvođačima i između proizvođača i potrošača, kako bi se ponudio siguran konačni proizvod. Nadalje, važnost obrazovanja i osposobljavanja identificirana je prvi put kao ključ za kontrolu procesa.
- Nakon toga uslijedile su Zelena knjiga (1997.) i Bijela knjiga (2000.), u kojima su glavni koncepti analize rizika, znanstvene vjerodostojnosti, mjerenja razine opasnosti za prehrambene proizvode i afirmacije načela predostrožnosti. Ovo posljednje načelo samo je djelomično kompatibilno s procjenom i upravljanjem rizikom.
- Donošenjem uredbe 178/2002 Europska unija odabrala je alate za konkretnu realizaciju načela potvrđenih u gore navedenim dokumentima. Konkretno, definirao je široku sferu u kojoj je izloženo zdravlje potrošača-građana, ne zanemarujući probleme zdravlja životinja i veterinarske robe. Daje se nova i potpunija definicija hrane, prema kojoj se hranom smatra sve što se razumno može progutati. Povjerenje potrošača mora se tražiti i čuvati, budući da je potkopano nekoliko izvanrednih situacija (npr. BSE) koje su dovele percepciju sigurnosti hrane u EU na vrlo nisku razinu. Konačno, Europsko tijelo za sigurnost hrane osnovano je kako bi jamčilo znanstvenu ispravnost analize rizika (RA).
- Uredbe EU-a 852, 853, 854 i 882, koje čine takozvani "HygienePackage", stvorene su u travnju 2004. Iako nije izravno povezana s pravilima poslovanja s hranom, donesena je Uredba 2073/2005. Ovo posljednje je temeljna mjera u definiranju novih mikrobioloških pragova za analizu rizika na mnogim prehrambenim matricama. Sveukupno, HygienePackage organski je revidirao mnoge teme koje su već bile predmet zakona. Ukinula je nekoliko direktiva, proširujući i usavršavajući odredbe s obzirom na novu ekonomsku i tehničku logiku.
- Uredbe 853 i 854/2004 očito se bave samo namirnicama životinjskog podrijetla. U stvarnosti oni uključuju i usvajaju kriterije koji se mogu proširiti na cjelokupnu proizvodnju hrane. Konkretno, Uredba 854/2004 bavi se odgovornostima i zadacima koji nisu nimalo novi. Uvodi profesionalni lik službenih specijaliziranih pomoćnika, koji su slični talijanskim tehničarima za prevenciju. Ova nova brojka mora provoditi službene kontrole revizijom, odnosno sustavnim, neovisnim ispitivanjem kako bi se utvrdilo jesu li dane aktivnosti i s njima povezani rezultati u skladu s predviđenim odredbama te jesu li te odredbe provedene učinkovito i primjerene za postizanje specifičnih ciljeva. Revizija uzima

u obzir dokumentaciju koja se odnosi na analizu rizika koju predstavlja gospodarski subjekt više nego posljedice nekoć korištenih represivnih pravila.

- Uredba 882/2004 svjedoči o evoluciji službenih kontrola od kontrole zasluga do kontrole metoda-postupak. Ova Uredba opisuje metodologiju nadzora i analize visokog profila u skladu s načelima omjera rizika prema kvaliteti/količini proizvoda. Identifikacija referentnih laboratorija EU i nacionalnih referentnih laboratorija je navedena. Oni moraju diktirati jedinstvene standarde svim akreditiranim nacionalnim laboratorijima u vezi sa službenim kontrolama i samoupravnom kontrolom.

Iz gore navedenog ponekad se pojavljuju i određeni izazovi zbog EU regulative. Primjerice, nekim malim proizvođačima hrane, može biti teško prilagoditi se strogim standardima, što zahtijeva dodatna ulaganja u proizvodne procese. Također neki propisi EU-a mogu stvoriti poteškoće o izvozu proizvoda iz Republike Hrvatske u zemlje izvan EU-a. Unatoč tom, uvođenje EU regulative ima mnoge prednosti, kao što su povećana kvaliteta hrane, veća sigurnost hrane i bolja zaštita potrošača. Osim toga, prehrambena industrija u Republici Hrvatskoj ima priliku proširiti svoje tržište i izvoziti proizvode na druga tržišta članice EU-a.

3. INOVACIJE I TEHNOLOŠKI NAPREDAK U PREHRAMBENOJ INDUSTRIJI

3.1. Utjecaj inovacija na konkurentnost industrije

Tema konkurentnosti zauzima značajno mjesto u ekonomskim studijama/znanostima, unatoč različitim definicijama i metodama mjerenja. Studije/istraživanja konkurentnosti mogu se provoditi na različitim razinama: poduzeća i sektora, regija i nacionalnih gospodarstava. Ovisno o analiziranom kontekstu u literaturi postoji mnogo pristupa pojmu konkurentnost. U mikroekonomskim analizama na razini poduzeća konkurentnost se tretira kao sposobnost suočavanja s konkurencijom, održavanja ili povećanja tržišnih udjela i ostvarivanja profita od obavljene poslovne aktivnosti. Konkurentnost je glavni uvjet funkcioniranja ne samo poduzeća. Bitna determinanta razine konkurentnosti je inovacija. Inovacije su usko povezane s poduzećima i njihova implementacija rezultat je napretka znanosti i tehnologije. Na suvremenom tržištu, osnovni izvor konkurentskih prednosti je sposobnost poduzeća da razvijaju i implementiraju nove ili značajno poboljšane proizvode i procese.

Inovacije se mogu odvijati na različitim razinama i u različitim područjima aktivnosti poduzeća. Tu se mogu izdvojiti inovacije proizvoda, inovacije procesa, organizacijske inovacije i marketinške inovacije. Inovacije u prehrambenoj industriji u većoj su mjeri temeljene na najnovijim tehnologijama, posebice kao rezultat napretka u bio- i nanotehnologiji. U literaturi, Piwowar, 2015 o ovoj temi često naglašava nužnost suradnje mnogih agrobiznis subjekata u stvaranju inovativnih rješenja u prehrambenoj industriji. U prehrambenoj industriji postoji opsjednutost povećanjem produktivnosti, tjerajući igrače na smanjenje fiksnih jediničnih troškova povećanjem veličine tvornica (ekonomija razmjera, zamjena radne snage mehanizacijom i robotima). Tehnološki napredak omogućio je značajno smanjenje gubitaka i poboljšanje kontrole kvalitete proizvoda. Konačno, koncentracija osigurava financiranje nematerijalnih ulaganja (inovacija i komunikacija) koja omogućuju poduzeću stjecanje tržišnog udjela kroz učinak poluge koji omogućuje veličina.

Većina velikih prehrambenih tvrtki koristi se burzom, na kojoj su aktivni fondovi, kako bi se financirala. Ovo financiranje zahtijeva visoke povrate u kratkom roku i ima pojačavajući učinak na volatilnost cijena. Uzrokuje goleme probleme poljoprivrednicima i malim poduzećima te prisiljava tvrtke da koriste sofisticirane proizvodne i marketinške tehnologije te da intenzivno iskorištavaju biološke resurse, što dovodi do velikih novih izazova: klimatskih promjena; kontrola emisije stakleničkih plinova, proizvodnje otpada i onečišćenja tla; poboljšanje

energetske učinkovitosti kroz proizvodnju bioenergije; očuvanje biološke raznolikosti; korištenje bioreciklabilnih sirovina i kontrola bacanja hrane; poboljšanje prehrambene kvalitete, biosigurnosti hrane i certifikacije te informacija o uvjetima proizvodnje (i povjerenja potrošača u takve informacije); i digitaliziranje informacija za slijednost i razvoj e-trgovine korištenjem crtičnih kodova, QR kodova i blockchain tehnologije. Tehnologije koje se razvijaju i koje kombiniraju digitalne i biotehnologije omogućit će specifično znanje o uvjetima proizvodnje i prijevoza, posebno sukladnosti hladnog lanca, pod uvjetom da je primjena takvih tehnologija pravilno organizirana i regulirana. Kako navode Boinec i Ferto (2015), kao i u drugim industrijskim sektorima, digitalna tehnologija u prehrambenoj industriji omogućit će daljnje povećanje produktivnosti kroz organizaciju proizvodnih lanaca od primarnog proizvođača do krajnjeg potrošača, čak i s mogućnošću optimiziranja logističkih lanaca korištenjem dronova za kućnu dostavu.

Veliki izazov s kojim se hrana suočava je transparentnost. Potrošači sada sve više čitaju poleđinu pakiranja. Žele znati koji sastojci ulaze u njihove proizvode. Njihov interes za transparentnošću i dalje drži prehrambene tvrtke odgovornima. Oni postaju sve obrazovaniji o prednostima zdravijih izbora. Prema navodima Baldwin-a, 2015, poduzeća u prehrambenoj industriji djeluju u visoko konkurentnom, globalnom okruženju i moraju se stalno baviti razvojem proizvoda. Oni su u stanju promjena potaknutih troškovima operacija. Ova promjena ide prema rješenjima za automatizaciju koja mogu omogućiti industriji da postane vitka i agilnija. Prehrambena industrija nadaleko je poznata kao snažna ekonomska i politička moć. Kreativna je i u svojim tehnološkim inovacijama i želi da zadovolji zahtjeve potrošača, zdravstvenih radnika i svojih kritičara. Teži ekonomičnoj i učinkovitoj proizvodnji visokokvalitetnih proizvoda. Također je počela preuzimati odgovornost za pitanja zdrave prehrane.

Inovativnost je prepoznata kao jedan od glavnih elemenata uspjeha poduzeća. Njegova je uloga temeljna u određivanju boljeg učinka i osiguravanju opstanka poduzeća na tržištu. Općenito, svaki novi razvoj koji tvrtka usvoji smatra se inovacijom. Inovacija može uključivati stvaranje ili reinženjering proizvoda ili usluga kako bi se zadovoljila potražnja na tržištu, uvođenje novih procesa za poboljšanje produktivnosti, razvoj ili primjena novih marketinških tehnika i novih oblika sustava upravljanja za poboljšanje operativne učinkovitosti. Inovacija se može odrediti pritiskom koji dolazi iz vanjskog okruženja, posebice konkurentnošću, deregulacijom, nedostatkom resursa i potražnjom kupaca. Iz tih razloga poduzeće mijenja svoje ponašanje i organizaciju kako bi održalo ili poboljšalo svoj učinak i ostalo konkurentno na tržištu. Kako

navode Christensen i sur., 1996, posljednjih godina inovacija je također preuzela važnu ulogu u prehrambenoj industriji koja predstavlja najveći proizvodni sektor u Europskoj uniji, iako znanstvena literatura već dugo smatra prehrambenu industriju sektorom s niskim inovativnim intenzitetom.

Prehrambena industrija je općenito definirana kao prilično zreo i sporo rastući sektor koji pokazuje prilično nisku razinu ulaganja u istraživanje i razvoj te se može definirati kao konzervativna u usporedbi s vrstom inovacija koje se nude tržište. Naprotiv, u posljednjem desetljeću prehrambeni sektor je prošao kroz različite društvene, ekonomske i tehnološke promjene koje imaju značajan utjecaj na cijeli lanac prerade hrane, od poljoprivredne proizvodnje, kroz preradu i distribuciju hrane, do krajnjih potrošača. Nadalje, sektor karakterizira konkurentnije okruženje koje je potaknulo značajne promjene u potražnji za hranom i u organizaciji opskrbnog lanca te dovelo do toga da inovacije budu neizbježna aktivnost ključna za uspjeh poduzeća. Iz tih je razloga težnja prema inovacijama za tvrtke koje posluju u prehrambenom sektoru vrlo jaka, a također je važno prepoznati ulogu inovacija u podršci i poboljšanju konkurentnosti sektora. U prošlosti je prehrambena industrija uglavnom bila usredotočena na minimiziranje troškova proizvodnje i malo je vodila računa o potrebama kupaca, kako navodi Lienhardt, 2004. U posljednjih nekoliko godina sektor je pokazao sve veću pozornost prema sigurnosti i važnosti visokokvalitetne hrane, kao i prema zdravlju, dobrobiti i zadovoljstvu potrošača.

U sektoru se pojavio proces koji se definira kao „lančana inverzija“. Ovaj proces ukazuje na važnu ulogu koju ima potrošač koji proizvođačima ukazuje na svoje preferencije u pogledu hrane. U usporedbi s ovim preokretom, inovacija je postala temeljna važnost za tvrtke u sektoru, dopuštajući stvaranje novog asortimana proizvoda koji zadovoljavaju promjenjive potrebe potrošača. Ovi procesi doveli su do usvajanja inovativnih tehnoloških rješenja i novih poslovnih modela. Obično se u većini prehrambenih tvrtki ti procesi razvoja novih proizvoda još uvijek temelje na internim inovacijama. Kako navode Sarker i Costa, 2008, ograničen, ali sve veći broj prehrambenih industrija razvija svoje nove proizvode usvajajući neka tehnološka rješenja drugih tvrtki. To naglašava poteškoće nekih tvrtki u internom suočavanju s inovacijama i upravljanju njima.

3.2. Pregled inovacija u prehrambenoj industriji

Stručnjaci primjećuju da su inovativne transformacije pokretač rasta učinkovitosti poduzeća u bilo kojem području djelatnosti. Posebno je važno osigurati investicijske transformacije za poduzeća u agraru i prehrambenoj industriji. Orijentacija prehrambene industrije prema inovativnom razvoju je hitan i prioritetan zadatak za svaku zemlju. Prehrambena industrija je jedna od grana industrije robe široke potrošnje koja je sastavni dio agroindustrijskog kompleksa, a namijenjena je zadovoljavanju najkritičnijih ljudskih potreba. To je važan, višeproizvodni, socijalno usmjeren sektor nacionalnog gospodarstva koji osigurava proizvodnju širokog spektra visokokvalitetnih dobara široke potrošnje, pridonosi zapošljavanju radno sposobnog stanovništva te unaprjeđuje njegovo zdravlje i dobrobit. Rezultat djelovanja je proizvodnja gotovih prehrambenih proizvoda zajedno s prehrambenim poluproizvodima, pićima, kao i duhanskim proizvodima, deterdžentima i stočnom hranom.

Po razini potrošnje proizvoda ova industrija je daleko ispred tržišta ostalih dobara. Ona ujedinjuje tisuće poduzeća, proizvodi petinu nacionalnog proizvoda. Njegova glavna zadaća je prerada sirovina, opskrba stanovništva visokokvalitetnim proizvodima, stalno osiguravanje prehrane proteinima, mastima, ugljikohidratima, vitaminima i mikronutrijentima. Naime, sam ljudski život i mogućnost bilo kakve djelatnosti u potpunosti ovise o normalnom funkcioniranju jedne od najvažnijih grana industrije. Ovo područje proizvodnje osigurava nacionalnu prehrambenu sigurnost, što je od presudne društveno-političke važnosti za postojanje same države. Osim toga, prehrambena industrija usko je povezana s mnogim srodnim industrijama; pridonosi razvoju poljoprivrede, kemijske i strojograđevne industrije. Učinkovitost tehnološkog potencijala prehrambene industrije određena je:

- isporukom poljoprivrednih proizvoda;
- prisutnosti izgrađenih objekata;
- opskrbom svim vrstama energenata;
- učinkovitim funkcioniranjem transporta.

Inovacija se smatra jednim od ključnih elemenata uspjeha poduzeća. Posljednjih su godina počeli igrati važnu ulogu u prehrambenoj industriji, koja se općenito definira kao prilično zreo sektor koji se sporo razvija. Inovativni razvoj industrije, uključujući prehrambenu industriju poduzeća, vrlo je teško bez aktivnog sudjelovanja države. Glavni razlozi za to su sljedeće međusobno povezane okolnosti:

- znanstveno intenzivni proizvodi zadovoljavaju uglavnom javne, a ne individualne potrebe,
- relativno dugo trajanje proizvodnog ciklusa (predstavljanje, primijenjena istraživanja, pojedinačna, serijska, masovna proizvodnja);
- radi se u pravilu o skupoj proizvodnji: iznos temeljnog kapitala nije dovoljan za privatnog poduzetnika, a često i za pojedinačna dionička društva;
- uglavnom je proizvodnja velikih razmjera učinkovita, a integrirana je horizontalno i vertikalno;
- inovacije su usmjerene na postizanje strateških ciljeva društva (države), čija privlačnost za privatni kapital nije uvijek očigledna i gotovo uvijek je privremeno pretjerana.

U prehrambenoj industriji prvenstveno su nove tehnologije odnose na smanjenje i uklanjanje „bakterijskog opterećenja“:

- električni grijani svrdlo za rasute materijale;
- mikrovalna termička sterilizacija mesa i plodova mora;
- vakuumsko istiskivanje vlage pod utjecajem mikrovalova;
- obrada pakiranih proizvoda pod visokim pritiskom;
- promjena kvalitete hrane pod utjecajem pulsirajućeg električnog polja;
- unapređenje tehnološkog procesa uvođenjem elemenata automatizacije i robotizacije.

Upravljanje inovacijskim procesom u industriji hrane uključuje:

- provođenje istraživanja i razvoja, osiguravanje duboke prerade sirovina i dobivanje inovativnih prehrambenih proizvoda;
- razvoj suvremenih metoda i tehnologija za uštedu resursa u proizvodnji hrane;
- razvoj visoko učinkovitih tehnologija za sigurne proizvode opće, posebne i dječje prehrane;
- razvoj tehnologija za funkcionalne prehrambene proizvode metabolički adekvatnog sastava koji doprinose poboljšanju učinkovitosti liječenja patologija;
- razvoj znanstvenih temelja i proizvodnih metoda za ozelenjivanje prehrambene industrije u cilju smanjenja antropogenog utjecaja na okoliš kroz razvoj znanstveno utemeljenih preporuka, metoda i tehničkih rješenja za ozelenjivanje industrijskih tehnologija koje povećavaju razinu složenosti prerade sirovina i zaštita okoliša, kako navodi Gokhberg i sur., 2020

Sektor prehrambene industrije ima strateški položaj u globalnom gospodarstvu jer uključuje mnogo različitih aktera koji moraju biti u stalnom kontaktu sa zahtjevima kupaca, krajnjih korisnika i kreatora politika. S druge strane, prehrambeni proizvodi imaju kraći životni ciklus, visoke standarde kvalitete, sigurnost hrane i konkurentnost. Istraživanje koje su proveli Alfrancaet i sur. (2003) izvijestili su da se inovacije u industriji hrane i pića sastoje od dva dijela:

- inovacije vezane za hranu i piće i poljoprivrednu ekspertizu,
- nove tehnike u biotehnologiji, pakiranju, kemijskim spojevima i drugim zvanim neprehrambenim inovacijama.

Udio neprehrambenih inovacija u industriji hrane i pića prilično je velik i iznosi 45%-50%. Rezultati inovacije daju privremenu konkurentsku prednost koja omogućuje poduzeću da ostvari povrat na inovaciju kao što je veća prodaja i rast poduzeća. U konačnici, tvrtke koje su inovativne i brzo reagiraju na promjene na tržištu (novi proizvodi, inovacije u procesima, novi načini distribucije, inovacije u pakiranju i markiranju...), imaju veće šanse za uspjeh i konkurentnost u prehrambenoj industriji.

Hrvatska prehrambena industrija u posljednjih nekoliko godina bilježi značajan napredak u pogledu inovacija. Ovdje ću navesti nekoliko primjera:

1. Pametna poljoprivreda: Hrvatska tvrtka Agrivi razvila je softversko rješenje koje pomaže poljoprivrednicima u praćenju i upravljanju svojim usjevima. Ovaj sustav omogućuje poljoprivrednicima da prate svoje usjeve, dobivaju upozorenja o vremenskim uvjetima, praćenju gnojidbe i navodnjavanja, a sve s ciljem povećanja prinosa i smanjenja troškova.
2. Funkcionalna hrana: Hrvatska tvrtka NutriAdria razvila je funkcionalnu hranu koja sadrži visoku koncentraciju vitamina D3. Ovaj proizvod namijenjen je osobama koje ne dobivaju dovoljno sunčeve svjetlosti, što može dovesti do nedostatka vitamina D3. NutriAdria također proizvodi i funkcionalne napitke koji sadrže vitamine i minerale.
3. Inovativni proizvodi od ribe: Tvrtka Cromaris iz Zadra proizvodi inovativne proizvode od ribe, uključujući dimljene i marinirane proizvode, te proizvode visoke kvalitete poput lososa i tune. Cromaris je također poznat po svojim održivim praksama uzgoja ribe, što je sve popularnije među potrošačima.
4. Bezglutenski proizvodi: Tvrtka Bezgluten iz Zagreba proizvodi bezglutenske proizvode poput kruha, keksa i tjestenine. Bezgluten koristi inovativne tehnologije u proizvodnji, uključujući i korištenje brašna dobivenog od heljde, koja je bogata hranjivim tvarima.

Ovo su samo neki primjeri inovacija u prehrambenoj industriji u Republici Hrvatskoj, ali svakako postoji mnogo više tvrtki i proizvoda koji se mogu istaknuti. Trenutno se u Hrvatskoj provode brojna istraživanja i razvoj novih proizvoda, te se očekuje daljnji rast i napredak u ovom sektoru

4. PREGLED MAKROEKONOMSKIH POKAZATELJA PREHRAMBENE INDUSTRIJE

4.1. Udio prehrambene industrije u BDP-u

Prehrambeni sektor igra ključnu ulogu u američkom gospodarstvu, čineći oko 5 posto bruto domaćeg proizvoda, 10 posto ukupnog američkog zaposlenosti i 10 posto raspoloživog osobnog dohotka američkih potrošača (DPI). Prehrambeni sektor ima ukupnu prodaju od 1,4 trilijuna dolara, uključujući hranu konzumiranu kod kuće i izvan kuće. Kako bi se hrana dostavila potrošačima, složeni lanac vrijednosti hrane proteže se od poljoprivrednih proizvođača do potrošača hrane i uključuje proizvodnju, preradu, pakiranje, skladištenje, transport i prodaju na malo. Ovo se izvješće usredotočuje na industriju hrane i pića unutar lanca vrijednosti hrane. Ova industrija pretvara sirove poljoprivredne proizvode s više od 2 milijuna farmi u široku potrošnju hrane i pića koji se prodaju u gotovo 680.000 maloprodajnih trgovina i ugostiteljskih objekata. Industrija hrane i pića zadovoljava stalne potrebe 320 milijuna Amerikanaca, kao i mnogih potrošača u inozemstvu; upravljanjem zalihama hrane s široko raspršenih farmi koje često proizvode samo jednom godišnje.

Industrija hrane i pića koordinira s poljoprivrednim proizvođačima i drugim akterima u lancu vrijednosti hrane kako bi osigurala kvalitetu proizvoda koju potrošači zahtijevaju. Stoga osigurava primarnu poveznicu između poljoprivredne proizvodnje i maloprodaje hrane. Prema navodima Palića, 2022. godine. 2021., prehrambena industrija bilježila je rast po stopi od 7,8%. Također, proizvodnost rada industrije pića sudjelovala je iste godine u sektoru izvoza prerađivačke industrije po stopi od 11,7%. Ukupni uvoz prerađivačke industrije činio je 16,6% što je veće od 2020. g. kada je isti bio 15,8%. Prehrambena industrija je važan sektor hrvatskog gospodarstva koji doprinosi bruto domaćem proizvodu (BDP-u) značajnim udjelom. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, u 2020. godini udio prehrambene industrije u BDP-u Hrvatske bio je 5,5 %. .Prehrambena industrija u Hrvatskoj je izrazito razvijena i raznolika, s mnogo malih i srednjih poduzeća koja proizvode razne prehrambene proizvode, od svježeg voća i povrća do prerađenih namirnica poput mesnih proizvoda, mliječnih proizvoda, slatkiša i sl. Osim toga, Hrvatska ima značajan potencijal za proizvodnju hrane zbog svojih prirodnih resursa i klimatskih uvjeta, te se poljoprivreda i proizvodnja hrane smatraju važnim sektorima za razvoj hrvatskog gospodarstva.

Ukupna vrijednost proizvodnje prehrambene industrije u Hrvatskoj u 2020. godini iznosila je oko 28,6 milijardi kuna, što je nešto manje nego u prethodnoj godini zbog posljedica pandemije COVID-19. Međutim, prehrambena industrija ostaje jedan od najvažnijih sektora u gospodarstvu Hrvatske, s velikim potencijalom za daljnji razvoj. Sektor hrane i pića usporedbi s drugim proizvođačkim industrijama još uvijek čini najvažniji sektor u Republici Hrvatskoj, što znači da ostvaruje najveći udio BDP-a. Udio industrije hrane i pića u BDP-u Republike Hrvatske tokom 2019. g. iznosio je 2,8%. Ukupno 2,2 % je iznosio udio proizvodnje hrane, dok je proizvodnja iznosila 0,6 %. U isto vrijeme priređivačka industrija je iznosila 23,2 %. Udio proizvodnje hrane posjedovao je udio od 18,3%, dok je proizvodnja pića posjedovala 4,9%. Sljedeća tablica prikazuje kretanje glavnih sektorskih pokazatelja (industrije hrane i industrije pića) kroz međugodišnje stope promjene u 2021. kroz %.

Tablica 1 Kretanje glavnih sektorskih pokazatelja, međugodišnje stope promjene, 2021., u %

<i>Industrija hrane</i>	2021.
Proizvodna aktivnost	5,8
Zaposlenost	0,1
Prosječna bruto plaća	12,4
<i>Industrija pića</i>	2021.
Proizvodna aktivnost	12,1
Zaposlenost	1,8
Prosječna bruto plaća	20,5

Izvor: Državnog zavoda za statistiku, 2021.

Iz navedene tablice vidljiv je utjecaj industrije hrane i pića na cjelokupnu prehrambenu industriju.

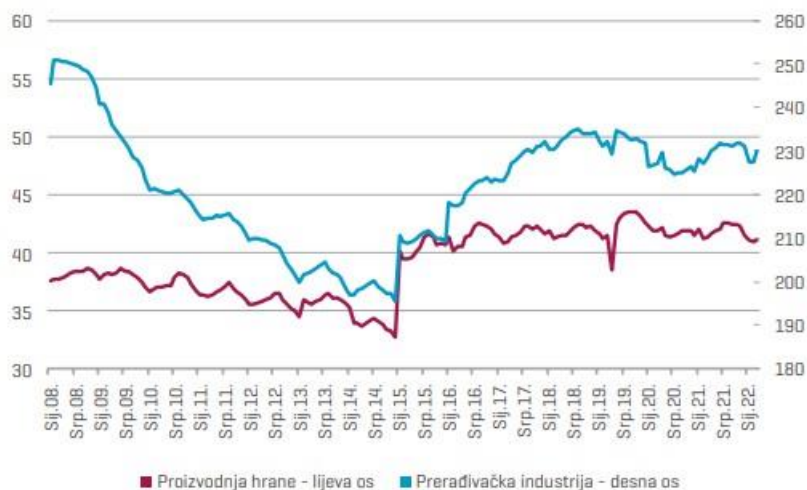
4.2. Udio prehrambene industrije u ukupnoj zaposlenosti

Udio prehrambene industrije u ukupnoj zaposlenosti ovisi o zemlji i ekonomskim uvjetima. U nekim razvijenim zemljama poput Sjedinjenih Američkih Država i Velike Britanije, prehrambena industrija značajan je sektor koji zapošljava veliki broj ljudi. U SAD-u primjerice, prehrambena industrija zapošljava više od 1,5 milijuna ljudi i čini oko 1% ukupne radne snage. U Velikoj Britaniji, prehrambena industrija zapošljava 450.000 ljudi što je oko

1,5% ukupne radne snage. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (DZS), u prvom kvartalu 2021. godine, udio zaposlenih u prehrambenoj industriji u ukupnoj zaposlenosti u Republici Hrvatskoj iznosio je 2,9%. To znači da je od ukupno 1,48 milijuna zaposlenih u Republici Hrvatskoj u prva tri mjeseca 2021. godine, u prehrambenoj industriji bilo zaposleno skoro 43 tisuće ljudi. Ukupna zaposlenost sektora proizvodnje hrane i pića prerađivačke industrije iznosila je 2021. g. početkom siječnja 20,2%. Godine 2020. u istom razdoblju isti udio je iznosio je 20,6 posto. Ukupan udio industrije hrane je iznosio 18 %, a industrije pića 2,2 % ukupne zaposlenosti priređivačke industrije. Godine 2020. proizvodne aktivnosti su pale za 1,5%, dok su 2021. g. rasle za 5,8%. (Palić, 2022)

Sljedeća slika prikazuje udio zaposlenih u pravnim osobama, djelatnost prerađivačke industrije, proizvodnja hrane, od 2008. do 2022.

Slika 1 Udio zaposlenih u pravnim osobama, djelatnost prerađivačke industrije, proizvodnja hrane, od 2008. do 2022.

Izvor: : Državni zavod za statistiku, 2022.

Svake godine proizvodnja hrane sve više raste što doprinosi rastu aktivnosti zapošljavanja. Ukupna proizvodnja hrane je porasla za 18,3 % u 2021. u odnosu na prethodne godine. Povećanje ukupne proizvodnje hrane pozitivno je utjecalo na kretanje zaposlenosti. Primjerice, sektor hrane je tokom 2022. zapošljavao oko 41 000 radnika.

4.3. Udio prehrambene industrije u izvozu

Prema podacima Hrvatske gospodarske komore (HGK), prehrambena industrija jedna je od najznačajnijih grana hrvatskog gospodarstva, s udjelom od oko 20% u ukupnom izvozu. Prema podacima iz 2020. godine, prehrambeni proizvodi su bili druga najvažnija kategorija u ukupnom izvozu Republike Hrvatske, s udjelom od 10,4%. Ukupna vrijednost izvoza prehrambenih proizvoda iznosila je oko 1,6 milijardi eura. Iako je zbog pandemije COVID-19 došlo do pada izvoza u nekim sektorima, prehrambena industrija uspjela je zadržati stabilan izvozni trend u 2020. godini. Važno je napomenuti da se udio prehrambene industrije u izvozu može mijenjati iz godine u godinu, ovisno o različitim čimbenicima, kao što su globalna ekonomska situacija, promjene u potražnji i ponudi na tržištima te konkurencija s drugim zemljama. 2021. godine industrija pića i hrane činila 12,1% ukupnog izvoza prerađivačke industrije. Ukupan izvoz prehrambene industrije koji čine industrije pića i duhanskih proizvoda tijekom 2021. godine povećan je za 15,8 posto. Ukoliko se navedeno uspoređuje sa 2020. g., uvoz je povećan za 16,6%. Analize pokazuju kako dolazi do povećanja obujma vanjskotrgovinske razmjene industrije hrane. Pri tome utvrđeno je kako je uvoz veći, od izvoza. Naime, u razdoblju od 2010. do 2021. godine izvoz je povećan za 132,7 %, dok je u istom razdoblju uvoz povećan 145,6 %. Navedenim se pogoršava bilanca vanjske trgovine. (Palić, 2022)

Tablica 2 Izvoz i uvoz u EU-27, industrija hrane i pića, u milijunima eura, u 4. tromjesečju 2020. i 2021. godine

IZVOZ	4. TROMJESEČJE	4. TROMJESEČJE	POSTOTNA PROMJENA
	2020.	2021.	2020. – 2021.
MESNI PROIZVODI	7	8	-12,1
PRERAĐENO POVRĆE I VOĆE	2.886	3.090	7,1
ULJA I MASTI	1.847	2.205	19,4
MLIJEČNI PROIZVODI	3.940	4.320	7,4
PEKARSKI PROIZVODI I TJESTENINA	2.133	2.426	13,7
VINO	4.045	4.360	7,8
ČOKOLADE I SLATKIŠI	2.649	2.899	9,5

Izvor: FoodDrinkEurope, 2021.

5. ANALIZA KONKURENCIJA I TRŽIŠTA

5.1. Identifikacija ključnih konkurenata u prehrambenoj industriji u Republici Hrvatskoj

Prehrambena industrija, koja osigurava resurse potrebne za zadovoljenje osnovnih ljudskih potreba, jedan je od najvažnijih sektora u svim nacionalnim gospodarstvima; bez obzira na strukturne promjene koje se događaju u tim gospodarstvima, a koje se, između ostalog, odnose na povećanje udjela uslužnog sektora, te povećanje značaja visokotehnoloških, strateških sektora. To se prije svega odnosi na osiguranje prehrambene sigurnosti na nacionalnoj razini te važnost ovog sektora u prehrambenom lancu (kao glavnog elementa koji povezuje poljoprivredu s proizvođačima i trgovinom hrane). Međutim, prehrambena industrija igra posebno važnu ulogu u Republici Hrvatskoj. Tijekom posljednjih godina, gospodarstvo ove zemlje doživjelo je transformaciju prema učinkovitim, stabilnim i rastućim tržištima. Liberalizacija trgovine, ukidanje graničnih kontrola kretanja roba te tehničkih i fiskalnih prepreka za pristup jedinstvenom tržištu kao rezultat EU proširenje pokrenulo je učinak stvaranja trgovine i povećanje proizvodnje hrane u mnogim zemljama “nove” Europske unije.

Prema navodima Palića, 2022, visoka razina konkurentnosti prehrambene industrije u srednjoeuropskim zemljama stoga će postati važan element u poticanju gospodarskih procesa i dugoročno održivog razvoja prehrambene industrije Republike Hrvatske. Konkurentnost je relativna, višedimenzionalna kategorija koja se može tumačiti na temelju različitih ekonomskih teorija kao i na različitim razinama analize. To rezultira brojnim interpretativnim i definicijskim pristupima pojmu. Učinkovit (tj. konkurentan) sektor je sposoban ne samo zadovoljiti potražnju na domaćem tržištu, već i na stranim tržištima, stvarajući iz ove djelatnosti sredstva za pokrivanje potrebnih izdataka za uvoz, uz zadržavanje društveno prihvatljive razine proizvodnje.

Konkurentnost se promatra kao sposobnost održavanja ili povećanja međunarodnih tržišnih udjela. Identifikacija konkurenta ključna je zadaća za menadžere zainteresirane za skeniranje svog konkurentskog terena, jačanje obrane od vjerojatnih konkurentskih upada i planiranje konkurentskih napada i strategija odgovora. To je neophodan prethodnik zadatka analize konkurencije i polazište za analizu dinamike konkurentске strategije. Prije nego što netko može procijeniti relativne snage i slabosti suparnika ili pratiti konkurentске poteze i protupoteze, prvo mora identificirati konkurentski skup i razviti točan osjećaj domene u kojoj će se vjerojatno dogoditi strateške interakcije.

Ključni konkurenti u prehrambenoj industriji u Republici Hrvatskoj ovise o specifičnoj kategoriji proizvoda ili usluga u kojoj se tvrtka natječe. Međutim, neki od najvećih igrača u prehrambenoj industriji u Republici Hrvatskoj uključuju:

1. Podravka d.d. - jedna od najvećih prehrambenih tvrtki u Republici Hrvatskoj, specijalizirana za proizvodnju prehrambenih proizvoda poput juha, umaka, tjestenine i gotovih jela.
2. Agrokor - najveća hrvatska kompanija specijalizirana za trgovinu i prehrambenu industriju, uključujući robne marke poput Konzuma, Jamnice, Ledo, i PIK Vrbovec.
3. Atlantic Grupa - jedna od vodećih prehrambenih tvrtki u regiji, specijalizirana za proizvodnju slatkiša, kave, pića i zdrave hrane.
4. Vindija d.d. - jedna od vodećih tvrtki u Republici Hrvatskoj koja se bavi proizvodnjom mliječnih proizvoda i pića.
5. Franck d.d. - tvrtka specijalizirana za proizvodnju kave, čaja, instant napitaka i ostalih prehrambenih proizvoda.
6. Kraš d.d. - najveći proizvođač slatkiša u Republici Hrvatskoj, uključujući robne marke poput Ki-Ki bombona, Dorina čokolade i Napolitanke.
7. Badel 1862 d.d. - tvrtka specijalizirana za proizvodnju i distribuciju alkoholnih pića, uključujući vina, rakije i likere.
8. Atlantic Trade - tvrtka specijalizirana za uvoz i distribuciju prehrambenih proizvoda, uključujući robne marke poput Nestle, Ferrero i Unilever.

Ove tvrtke predstavljaju samo neke od ključnih igrača u prehrambenoj industriji u Republici Hrvatskoj, ali postoji mnogo drugih manjih tvrtki koje također djeluju u ovom sektoru.

5.2. Pregled tržišnog udjela i pozicija domaćih tvrtki

Prehrambena industrija jedna je od osnovnih gospodarskih grana Republike Hrvatske te se neprestano razvija. U uvjetima gospodarske krize Republika Hrvatska nije prestala napredovati u području prehrambene industrije. Godine 2020. prehrambena industrija Republike Hrvatske temeljila se je na više od 3200 tisuća poduzeća i zapošljavala je više od 58 000 osoba. Godine 2021. prosječna bruto plaća radnika u sektoru proizvodnje hrane iznosila je 1037 €, dok je prosječna bruto plaća radnika u proizvodnji pića iznosila 1445 €., Značaj prehrambenog sektora za gospodarski razvoj Hrvatske je velik. Osim učinaka na BDP, zaposlenost i izvoz, potiče i

razvoj ostalih ekonomskih sektora, posebno turizma. Kako navodi Buturac, 2018., tradicija u poslovanju, kvaliteta ljudskih resursa, prepoznatljivost pojedinih tržišnih marki na međunarodnom tržištu, neelastičnost potražnje u uvjetima recesije i kvalitetna sirovinaska osnova neke su od glavnih odlika domaće industrije hrane i pića. Prema navodima Palića, 2022, u 2021. g. poslovalo je prema rezultatima Financijske agencije oko 2100 poduzetnika u području prehrambenih proizvoda. To je porast od 20 % u odnosu na 2020. g. Ukupan broj prehrambenih poduzetnika koji su ostvarivali izvoz je 356, a uvoznika je bilo 425

Sljedeća tablica prikazuje najveće prehrambene tvrtke, odnosno najveće ostvarene prihode u području prehrambene industrije. (Aralica, 2014)

Tablica 3 Prehrambena industrija Republike Hrvatske

REDNI BROJ	TVRTKA	PRIHOD 2021.
1.	Vindija	3,2 milijarde kn
2.	Žito Osijek	2,4 milijarde kn
3.	Podravka	2,3 milijarde kuna
4.	Dukat	2,13 milijardi kn
5.	PIK Vrbovac	92, 4 milijuna kn
6.	Mesna industrija Braća	1,7 milijardi kn
	Pivac	
7.	Belje Plus	23,6 milijuna kn
8.	Koka	1,34 milijarde kn
9.	PPK karlovačka mesna industrija	1,34 milijarde kn
10.	Zvijezda	1,09 milijardi kn
11.	Kraš	1 milijardi kn

Izvor: samostalna izrada autora

5.3. Usporedba hrvatske i europske prehrambene industrije

Hrvatska prehrambena industrija relativno je mala u usporedbi s prehrambenim industrijama drugih europskih zemalja, ali ima svoje specifičnosti i prednosti. Neke od prednosti koje hrvatska prehrambena industrija ima su kvalitetna i raznolika poljoprivredna proizvodnja te tradicionalna hrana i pića koja su poznata i cijenjena u svijetu, kao što su maslinovo ulje, vino, sir i pršut. Iako se hrvatska prehrambena industrija susreće s izazovima poput nedostatka kapitala za investicije u tehnologiju i modernizaciju proizvodnje, teškoćama u pronalaženju tržišta i konkurenciji s drugim zemljama, postoji velik potencijal za razvoj i rast. Republika Hrvatska se sve više fokusira na proizvodnju kvalitetne hrane s oznakom izvornosti i zaštićenih oznaka geografskog podrijetla.

Europska prehrambena industrija je jedna od najvećih i najrazvijenijih u svijetu. Europska unija je najveći svjetski izvoznik hrane i pića, a prehrambena industrija čini veliki dio njezina gospodarstva. Unatoč tome, europska prehrambena industrija također se suočava s brojnim izazovima, uključujući promjene u potražnji potrošača, regulativne promjene i konkurenciju s drugim zemljama. U usporedbi s europskom prehrambenom industrijom, hrvatska prehrambena industrija je relativno mala, ali ima svoje specifičnosti i prednosti.

Republika Hrvatska se sve više usredotočuje na proizvodnju kvalitetne hrane s oznakom izvornosti i zaštićenih oznaka geografskog podrijetla, što predstavlja mogućnost za rast i razvoj industrije u budućnosti. Prema teoriji ekonomskog razvoja, kako se zemlja razvija, njezin se uslužni sektor širi brže od primarnog proizvodnog sektora. Ukupni resursi posvećeni marketingu poljoprivrednih proizvoda obično se povećavaju brže od resursa dodijeljenih proizvodnji proizvoda. Ovaj trend postaje izraženiji kada zemlja počne prelaziti iz egzistencijalne ekonomije u tržišnu ili monetarnu ekonomiju.

Poljoprivredni razvoj, kao i gospodarski razvoj općenito, mora se temeljiti na podjeli rada na specijalizirane funkcije, a rast gospodarstva odražava tu specijalizaciju. Specijalizacija mora biti postupno povezana sa širenjem marketinškog sustava i njegovom sposobnošću da premješta robu iz jedne regije i zajednice u drugu. Gospodarski razvoj povećava prihode i time čini različitim prehranu. U tom kontekstu, marketinški sustav mora se proširiti kako bi se osigurala veća raznolikost hrane i osigurala sigurnost hrane. Učinkovit trgovinski sustav ne služi samo kao poveznica između proizvođača i potrošača, već daje aktivan i pozitivan doprinos razvoju. Marketinški stručnjaci rade na povećanju svog prometa i prodaje, a njihovi naponi da to učine potiču gospodarsku aktivnost u proizvodnom i uslužnom sektoru. Gospodarski rast u najmanje

razvijenim zemljama nije prvenstveno povezan s nedostatkom fizičkog ili ljudskog kapitala, već prije s nedostatkom učinkovitosti u funkcioniranju tržišta. Dobra trgovačka mreža potiče potrošnju i pomaže povećati proizvodnju traženjem dodatnih zaliha. Ako sustav cijena ispravno funkcionira, daje poticaj da se sve više zadovoljava (potrošačka) potražnja u pogledu vrste, kvalitete i vremena isporuke. Na taj se način proizvodnja prilagođava potražnji reagirajući na cjenovne signale iz marketinškog sustava, što omogućuje da marketing poljoprivrednih i agroindustrijskih proizvoda stvara tri glavne koristi:

1. Korisnost mjesta je kada se proizvodi premještaju s mjesta proizvodnje na mjesta gdje se traže. Stoga uključuje transport i prostornu distribuciju proizvoda.
2. Vremenska korisnost je kada su proizvodi pohranjeni neko vrijeme i dostupni nekoliko tjedana, mjeseci ili godina.
3. Prema navodu Verbeke, 2005, upotrebljivost oblika je kada se proizvodi prerađuju ili pretvaraju u nove proizvode kako bi odražavali ukuse i preferencije potrošača.

Poznato je da Europa uzgaja manje od 0,5% svjetskih GM usjeva, prvenstveno zbog vrlo rigoroznih propisa EU nametnutih GMO usjevima u Europi do 2003. godine i odbijanja europskih potrošača da kupuju GM proizvode. Usprkos tome, temeljno znanje i razumijevanje stanične funkcije i nasljednosti u kombinaciji s genetskim inženjeringom koji nudi nove mogućnosti za prijenos i/ili modificiranje DNA između organizama omogućilo je vladama u mnogim zemljama, po prvi put, da mogu osigurati odgovarajuću opskrbu hranom za njihovu rastuću populaciju. Taj je napredak rezultirao razvojem učinkovitih cjepiva i lijekova, novih prehrambenih tehnologija i mnogih drugih proizvoda koji poboljšavaju opći životni standard. To vrijedi i za poljoprivredu gdje genetski inženjering usjeva može nadopuniti tradicionalni uzgoj biljaka kako bi zadovoljio potrebe današnjeg svijeta.

Većina ovih poboljšanja može se grupirati pod pojmom „biotehnologija“, čiji je cilj korištenje organizama, stanica i/ili dijelova stanica u tehničkim ili industrijskim procesima. Prehrambena okruženja općenito se definiraju kao kolektivno fizičko, ekonomsko, političko i sociokulturno okruženje. U mnogim područjima diljem svijeta trenutna prehrambena okruženja mogu se opisati kao okruženja u kojima su izbori manje zdrave hrane najlakši izbor, budući da je manje zdrava hrana često dostupnija, više se prodaje i jeftinija. Smatra se da prehrambene tvrtke, uključujući proizvođače hrane i pića, supermarkete i restorane brze usluge, igraju značajnu ulogu u oblikovanju prehrambenog okruženja. Prehrambene tvrtke Republike Hrvatske izravno

utječu na prehrambena okruženja proizvodnjom, distribucijom i marketingom prehrambenih proizvoda koji su dostupni potrošačima. Prehrambene tvrtke Republike Hrvatske također neizravno utječu na prehrambena okruženja, primjerice kroz primjenu političkih strategija koje služe za oblikovanje i utjecaj na javno mnijenje i donošenje političkih odluka. Važan izvor ovog utjecaja – i izravnog i neizravnog – na prehrambena okruženja je značajna tržišna moć ograničenog broja prehrambenih tvrtki. Znatna tržišna moć može dominantnim prehrambenim tvrtkama dati mogućnost da strukturiraju maloprodajna okruženja hrane i lance opskrbe hranom kako bi odgovarali njihovim privatnim interesima, a također može omogućiti stvaranje značajnih profita iznad onoga što bi bilo moguće u konkurentnom tržišnom okruženju.

6. ANALIZA PREHRAMBENIH PODUZEĆA REPUBLIKE HRVATSKE

U sljedećem dijelu rada prikazana je analiza prehrambene industrije na tri prehrambena poduzeća . Iste su odabrane radi dostupnosti podataka za interpretaciju rezultata poslovanja.

6.1. Vajda

U samim počecima poslovanja Vajda je pretežito poslovala sa jajima i peradi za domaće tržište, dok se je meso izvozilo samo za Austriju. Primjerice, Englezi su posebno cijenili meso purana koje je Vajda masovno izvozila u zemlje poput Engleske, Češke i Njemačke.

Primjerice, u Švicarsku se je izvozilo pretežno meso konja. (Vajda, 2023) „Bio je to uvod u glavnu Vajdinu investiciju: izgradnju najmodernijih komora za hlađenje u to doba u ovom dijelu Europe. Izgradnja hladnjača obavljena je 1922. i 1923. g., te je predstavljala pravu prekretnicu tvrtke.“ (Feletar, 2012: 15)

Slika 2 Logo Vajda

Izvor:<http://hrana-hrvatskih-farmi.hpa.hr/korisnikznaka/mesna-industrija-vajda-d-d>,
16.03.2023.

Moderna tehnologija hlađenja omogućila je čuvanje i dopremu svježe smrznutog mesa u cijelu Europu. Navedenim je Vajda stvorila uvjere za proširenje asortimana proizvoda. Od 2012. g. tvrtka se je specijalizirala za proizvodnju svježeg mesa i prerađevina od mesa goveda i svinja, a prestala je sa proizvodnjom peradi i jaja. Ova tvrtka je jedna od rijetkih prehrambenih tvrtki koja gaji već stoljećima neposrednu kooperativnu proizvodnju s poljoprivrednicima. Ujedno, potpomaže stočarsku proizvodnju te unapređuje gospodarstvo sjeverozapadne Hrvatske. Najprodavaniji Vajdini proizvod je svježe meso koje se pakira pomoću MAP tehnologije. Paleta prerađevina od mesa sastoji se od kobasičarskih i suhomesnatih proizvoda:

6.2. Dukat

Dukat d.d. je naziv za mliječnu industriju sa sjedištem u glavnom gradu Republike Hrvatske, Zagrebu. Temeljni kapital društva je prilikom upisa u trgovački sud iznosio tadašnjih 300.000.000,00 kn. Zaštitni znak Dukata je logo koji se sastoji od plavo-zelene boje i natpisa Dukat. Poslovanje Dukata se je oduvijek temeljilo na načelima transparentnosti, učinkovitosti, odgovornosti te profesionalnosti. Organizacija poštuje etička načela, dobre odnose prema dobavljačima i partnerima te cjelokupnoj društvenoj zajednici. Trenutačni direktori društva su Duško Glišić i Zoran Ković. Nadzorni odbor čine predsjednici Michel Francois Jacques Auguste Peslier i Olivier Christophe Savary te članovi Goran Herceg i Branko Nikolić. Danas je organizacija Dukat jedna od najvećih mliječnih industrija u kojoj radi više od 1000 zaposlenika. Motiviranost, edukacija zaposlenika te primjena specijalnih vještina u procesu poslovanja jedna je od najznačajnijih vrijednosti ljudskih potencijala Dukata. (Dukat, 2023)

Slika 3 Dukat - logo

Izvor: <https://privredni.hr/dukat-trazi-sezonce>, 26.03.2023.

U sljedećem dijelu rada prikazana je bilanca Dukata tokom petogodišnjeg razdoblja. Dukat, jedna od najvećih mliječnih industrija na području Republike Hrvatske posluje izuzetno profitabilno. Godine 2020. ukupna aktiva je iznosila 1.779.426.845 kn, dok je ukupna pasiva iznosila 1.779.426.845 kn, iz promatranih parametara vidljivo je stalno povećanje stavki. Godine 2020. zabilježen je minimalni pad koji se pripisuje korona krizi.

Tablica 4 Bilanca Dukat

STAVKA	2015	2016	2017	2018	2019	2020
AKTIVA						
Potraživanja za neplaćeni kapital	-	-	-	-	-	-
Dugotrajna imovina	1.220.553.860	1.215.305.231	1.178.169.144	1.229.477.029	1.265.779.809	1.217.761.417
Kratkotrajna imovina	540.037.086	560.959.290	548.712.961	483.263.341	520.111.711	561.665.428
Plaćeni troškovi budućeg razdoblja i obračunati prihodi	4.530.095	3.669.863	-	-	-	-
Ukupno aktiva	1.765.121.041	1.779.934.384	1.726.882.105	1.712.740.370	1.785.891.520	1.779.426.845
Izvanbilančni zapisi	-	-	-	-	-	-
PASIVA						
Kapital i rezerve	1.233.882.659	1.377.357.275	1.417.698.272	1.454.466.751	1.482.895.480	1.490.097.299
Rezerviranja	4.186.000	12.201.294	9.798.607	9.606.837	7.529.822	7.903.755
Dugoročne obveze	217.506.280	216.967	32.164.229	116.614	12.660.952	20.412.410

Odgođena porezna obveza	-	-	-	-	-	-
Kratkoročne obveze	277.816.821	366.117.130	267.220.997	248.550.168	282.805.266	261.013.381
Odgođeno plaćanje troškova i prihod budućeg razdoblja	31.729.281	24.041.718	-	-	-	-
Ukupna pasiva	1.765.121.041	1.779.934.384	1.726.882.105	1.712.740.370	1.785.891.520	1.779.426.845
Izvanbilančni zapisi	-	-	-	-	-	-

Izvor: <https://www.insolvinfo.hr/subjekt/47302>, 20.03.2023.

Račun dobiti i gubitka Dukata prikazuje važne faktore poslovanja, a to su poslovni prihodi i rashodi. Najveći poslovni prihodi su zabilježeni 2018. g. u iznosu od 1.918.529.580 kn. ukupna neto dobit u posljednjoj promatranoj godini je iznosila 7.201.819 kn.

Tablica 5 Račun dobiti i gubitka - Dukat

Naziv pozicije	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Poslovni prihodi	1.638.436.439	1.622.784.033	1.775.230.135	1.918.529.580	1.853.249.447	1.718.846.176
Poslovni rashodi (bez amortizacije)	1.573.029.600	1.543.588.803	1.711.537.495	1.842.315.391	1.785.064.656	1.675.099.620

EBITDA	65.406.839	79.195.230	63.692.640	76.214.189	68.184.791	43.746.556
Amortizacija	32.874.550	33.297.637	34.089.495	32.337.995	34.716.932	37.494.756
EBIT	32.532.289	45.897.593	29.603.145	43.876.194	33.467.859	6.251.800
Financijski prihodi	56.634.600	113.148.529	19.316.747	3.594.389	3.254.044	3.638.553
Financijski rashodi	7.203.761	3.885.671	2.118.463	1.249.895	251.352	203.618
Izvanredni prihodi	-	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Izvanredni rashodi	-	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Dobit ili gubitak prekinutog poslovanja	n.a.	-	-	-	-	-
Udio u dobiti/gubitku od pridruženih poduzetnika	-	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Udio u dobiti/gubitku od društava povezanih sudjelujućim interesom	n.a.	-	-	-	-	-

Udio u dobiti/gubitku od zajedničkih pothvata	n.a.	-	-	-	-	-
Dobit/gubitak prije oporezivanja	81.963.128	155.160.451	46.801.429	46.220.688	36.470.551	9.686.735
Porez na dobit	9.112.081	11.685.835	6.460.432	9.452.209	8.041.822	2.484.916
Neto dobit/gubitak	72.851.047	143.474.616	40.340.997	36.768.479	28.428.729	7.201.819

Izvor: <https://www.insolvinfo.hr/subjekt/47302>, 20.03.2023.

Izvještaj o novčanom toku prikazuje novčani tok iz poslovnih aktivnosti, investicijskih aktivnosti i financijskih aktivnosti. Najveći novčani tok iz poslovnih aktivnosti ostvaren je 2016. g. u iznosu od 281.757.180 kn. Nadalje, najveći udio investicijskih aktivnosti je ostvareno 2015. g., kao i novčani tok iz financijskih aktivnosti.

Tablica 6 Izvještaj o novčanom toku - Dukat

Naziv pozicije	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Novčani tok iz poslovnih aktivnosti	- 258.116.493	281.757.180	91.623.827	110.040.504	88.953.038	36.429.331
Novčani tok iz investicijskih aktivnosti	12.978.335	- 7.333.595	- 16.203.694	- 52.387.680	- 66.813.942	- 26.670.424

Novčani tok iz financijskih aktivnosti	216.933.0 18	- 217.402.3 13	- 47.551.23 5	- 32.047.61 5	12.544.33 8	7.751.458
Povećanje/smanje nje novca	- 28.205.14 0	57.021.27 2	27.868.89 8	25.605.20 9	34.683.43 4	17.510.36 5
Novac na početku razdoblja	59.598.72 0	31.393.58 0	88.414.85 2	116.283.7 50	141.888.9 59	176.572.3 93
Novac na kraju razdoblja	31.393.58 0	88.414.85 2	116.283.7 50	141.888.9 59	176.572.3 93	194.082.7 58

Izvor: <https://www.insolvinfo.hr/subjekt/47302>, 20.03.2023.

6.3. Vindija d.d.

Vindija d.d. je jedna od većih prehrambenih industrija Republike Hrvatske osnovana 1959. g. u Varaždinu. U to doba osnovni proizvodni proces temeljio se je na proizvodnji mlijeka i mliječnih proizvoda. Osnovna misija Vindije je ispuniti želje i potrebe tržišta pomoću metoda informiranja tržišta, razvijanja kvalitetnih proizvoda i bendova, te utjecajem na jedinstven gastronomski užitak. Vindija je sinonim zdrave i kvalitetne hrvatske prehrane. Bogati nutritivni proizvodi postali su dio svakodnevnog menija hrvatskih potrošača, ali i ustanova poput škola, vrtića, bolnica i staračkih domova. Asortiman proizvoda se sastoji od doručka, objeda, užine i večere. Strategija organizacije se temelji na primjeni suvremenog znanja stručnjaka u svim područjima djelovanja. (Vajda, 2023)

Slika 4 Vindija - proizvodi

Izvor: <https://jatrgovac.com/uspjesan-nastup-vindije-na-sajmu-u-gornjoj-radgoni/>, 23.03.2023.

Tablica bilance prikazuje bilancu organizacije Vindija d.d. Ukupna aktiva u 2020. g. iznosi 1.973.635.183 kn, a ukupna pasiva 1.973.635.183 kn.

Tablica 7 Bilanca – Vindija

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
AKTIVA						
Potraživanja za neplaćeni kapital	-	-	-	-	-	-
Dugotrajna imovina	1.149.470. 2 70	1.120.078. 0 21	1.101.985. 4 58	1.154.671. 9 72	1.251.446. 9 89	1.287.228. 5 46
Kratkotrajna imovina	726.328.92 3	753.519.15 5	751.521.31 3	728.837.55 6	733.447.11 8	682.422.40 1

Plaćeni troškovi budućeg razdoblja i obračunati prihodi	5.299.104	11.913.873	456.590	578.701	624.376	3.984.236
Ukupno aktiva	1.881.098. 2 97	1.885.511. 0 49	1.853.963. 3 61	1.884.088. 2 29	1.985.518. 4 83	1.973.635. 1 83
Izvanbilančni zapisi	25.429.292	25.429.292	-	-	-	-
PASIVA						
Kapital i rezerve	706.868.70 6	675.312.88 5	598.064.17 5	607.227.20 9	624.148.31 6	636.343.41 1
Rezerviranja	-	-	-	-	-	-
Dugoročne obveze	309.892.20 4	126.152.22 6	233.316.95 5	228.310.58 3	348.032.79 7	318.981.45 2
Odgođena porezna obveza	-	-	-	-	-	-
Kratkoročne obveze	863.835.29 0	1.083.553. 0 07	1.022.535. 8 03	1.048.550. 4 37	1.013.337. 3 70	1.018.310. 3 20
Odgođeno plaćanje troškova i prihod budućeg razdoblja	502.097	492.931	46.428	-	-	-
Ukupna pasiva	1.881.098. 2 97	1.885.511. 0 49	1.853.963. 3 61	1.884.088. 2 29	1.985.518. 4 83	1.973.635. 1 83

Izvor: <https://www.insolvinfo.hr/subjekt/47302>, 20.03.2023.

Račun dobiti i gubitka prikazuje poslovne prihode koji se kreću na sljedeći način kroz godine: 2.571.182.839 (2015.), 2.543.077.375 (2016.), 2.770.323.872 (2017), 2.867.664.157 (2018), 2.985.647.151 (2019) i 2.962.049.412 (2020). Neto dobi koja je ostvarena kroz godine su: 12.238.312 (2015.), 15.113.086 (2016.), 25.236.746 (2017.), 29.232.513 (2018.), 20.247.543 (2019.) i 14.607.374 (2020.).

Tablica 8 Račun dobiti i gubitka - Vindija

Naziv pozicije	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Poslovni prihodi	2.571.182.839	2.543.077.375	2.770.323.872	2.867.664.157	2.985.647.151	2.962.049.412
Poslovni rashodi (bez amortizacije)	2.491.370.251	2.464.189.913	2.671.456.152	2.763.394.291	2.913.898.315	2.888.804.406
EBITDA	79.812.588	78.887.462	98.867.720	104.269.866	71.748.836	73.245.006
Amortizacija	47.067.223	49.377.599	49.937.030	51.236.461	30.128.752	37.963.371
EBIT	32.745.365	29.509.863	48.930.690	53.033.405	41.620.084	35.281.635
Financijski prihodi	3.315.752	9.159.165	5.335.022	5.066.905	2.164.485	1.724.832
Financijski rashodi	20.290.942	19.193.375	22.874.177	22.063.941	18.493.685	18.649.247
Izvanredni prihodi	1.853.318	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Izvanredni rashodi	1.692.940	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.

Dobit ili gubitak prekinutog poslovanja	n.a.	-	-	-	-	-
Udio u dobiti/gubitku od pridruženih poduzetnika	-	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Udio u dobiti/gubitku od društava povezanih sudjelujući m interesom	n.a.	-	-	-	-	-
Udio u dobiti/gubitku od zajedničkih pothvata	n.a.	-	-	-	-	-
Dobit/gubitak prije oporezivanja	15.930.553	19.475.653	31.391.535	36.036.369	25.290.884	18.357.220
Porez na dobit	3.692.241	4.362.567	6.154.789	6.803.856	5.043.341	3.749.846

Neto dobit/gubitak	12.238.312	15.113.086	25.236.746	29.232.513	20.247.543	14.607.374

Izvor: <https://www.insolvinfo.hr/subjekt/47302>, 20.03.2023.

U tablici koja prikazuje izvještaj o novčanom toku prikazan je novčani tok iz poslovnih aktivnosti, novčani tok iz investicijskih aktivnosti te novčani tok iz financijskih aktivnosti.

Novčani tok iz poslovnih aktivnosti u 2020. g. iznosi 71.510.155 kn, novčani tok iz investicijskih aktivnosti u 2020. g. iznosi -78.292.063, a novčani tok iz financijskih aktivnosti -23.031.983 kn.

Tablica 9 Izvještaj o novčanom toku - Vindija

Stavka	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Novčani tok iz poslovnih aktivnosti	94.726.886	40.548.190	178.354.695	74.835.565	94.306.174	71.510.155
Novčani tok iz investicijskih aktivnosti	70.122.032	-7.461.056	-33.040.237	-62.323.317	-165.030.754	-78.292.063
Novčani tok iz financijskih aktivnosti	-105.354.110	-90.401.322	-47.627.035	-24.964.095	69.174.750	-23.031.983
Povećanje/smanjenje novca	59.494.808	-57.314.188	97.687.423	-12.451.847	-1.549.830	29.813.891
Novac na početku razdoblja	8.354.524	67.849.332	10.535.144	108.222.567	95.770.720	94.220.890

Novac na kraju	67.849.33	10.535.1	108.222.5	95.770.72	94.220.89	64.406.9
razdoblja	2	44	67	0	0	99

Izvor: <https://www.insolvinfo.hr/subjekt/47302>, 20.03.2023.

7. ZAKLJUČAK

Tržišna analiza prehrambene industrije u Republici Hrvatskoj pokazuje da je riječ o važnom sektoru gospodarstva, koji u značajnoj mjeri utječe na ukupnu ekonomsku aktivnost zemlje. Prehrambena industrija u Republici Hrvatskoj karakterizira velika konkurencija, kako na domaćem tržištu, tako i na međunarodnom tržištu.

Ukupan promet prehrambene industrije u Republici Hrvatskoj u posljednjih nekoliko godina bilježi blagi rast, što ukazuje na stabilnost sektora. Najveći dio prometa čine proizvodi od mesa, mlijeka i mliječnih proizvoda, te pekarski proizvodi. Međutim, rastući trendovi u potrošačkim navikama, kao što su povećana potražnja za zdravom hranom, bez glutena, organskom hranom i sl., mogu dovesti do promjena u strukturi potrošnje i proizvodnje.

Konkurencija na domaćem tržištu je jaka, a međunarodna tržišta pružaju nove prilike za rast i razvoj prehrambene industrije u Republici Hrvatskoj. Međutim, konkurencija donosi i brojne izazove, kao što su visoka razina ulaganja u istraživanje i razvoj, tehnološka inovativnost, kvaliteta proizvoda, cijena i sl. Stoga, prehrambena industrija u Republici Hrvatskoj mora biti inovativna, fleksibilna i prilagodljiva potrebama tržišta.

Prehrambena industrija jedna je od osnovnih gospodarskih grana Republike Hrvatske te se neprestano razvija. Organizacije prehrambene industrije od iznimne su važnosti radi daljnjeg gospodarskog razvitka. Naime, u 2021. g. poslovalo je prema rezultatima Financijske agencije oko 2100 poduzetnika u području prehrambenih proizvoda. To je porast od 20 % u odnosu na 2020. g. Ukupan broj prehrambenih poduzetnika koji su ostvarivali izvoz je 356, a uvoznika je bilo 425. Prema provedenoj analizi hrvatskih proizvođača hrane vidljiva je iznimna dobit u svim segmentima proizvodnje, te kvalitetno upravljanje proizvodima, tržištem i cjelokupnom prehrambenom industrijom.

U zaključku, prehrambena industrija u Republici Hrvatskoj predstavlja važan sektor gospodarstva, koji je suočen s brojnim izazovima i prilikama. Uspješnost sektora ovisit će o sposobnosti industrije da se prilagodi potrebama tržišta i da se usmjeri prema trendovima u potrošnji hrane.

8. POPIS LITERATURE

1. Alfranca, O., Rama, R., Tunzelmann, N. (2003), *Innovation spells in the multinational agri-food sector*, Technovation, Vol. 24, No. 8, str. 599-614
2. Baldwin, C. (2015), *The 10 Principles of Food Industry Sustainability*. Wiley-Blackwell, New York
3. Buturac, G. (2018), *Perspektive razvoja industrije hrane i pića u međunarodnom okruženju: slučaj Hrvatske*, Ekonomski pregled, Vol. 69, No. 2, str. 131 - 162
4. Christensen, J.L., Rama, R., Von Tunzelmann, N. (1996). *Study on innovation in the European food products and beverages industry*. European Innovation Monitoring System, EIMS publication, Luxembourg, Vol. 35
5. Dukat d.d., dostupno na: <https://www.dukat.hr/> (pristupljeno 09.03.2023.)
6. Hubbard, M. R. (2003), *Statistical quality control for the food industry*, Springer, England
7. Gokhberg, L.L., K.A. Ditkovsky, E.I. (2020), *Indicators of innovation activity: 2020: statistical collection*, HSE, Moscow
8. Lienhardt, J. (2004), *The food industry in Europe, statistics in focus – Industry, trade and services*. Luxembourg: Eurostat, European Communities, Vol. 39
9. Novaković, M., Dolenčić Špehar, I., Havranek, J., (2014), *Zakonodavstvo u području sigurnosti hrane*, Stočarstvo: Časopis za unapređenje stočarstva, Vol. 68 No. 4
10. Palić, P. (2022), *Sektorska analiza hrane i pića*, Ekonomski institut, Zagreb, Vol 11., No. 95
11. Piwowar A. (2015), *Innovations in the chemical industry in Poland*. Theoretical and practical aspects Przemysł Chemiczny, Vol. 94, str. 12–15
12. Vajda, dostupno na: <https://www.pivac.hr/hr/grupa-pivac/vajda> (pristupljeno 09.03.2023.)
13. Verbeke, W. (2005) *Agriculture and the food industry in the information age* Get access Arrow, European Review of Agricultural Economics, Vol. 32, No. 3, str. 347–368

14. Vindija d.d., dostupno na: <http://www.vindija.hr/Naslovna.html> (pristupljeno
02.03.2023.)

15. Zakon o hrani, NN 18/23

9. PRILOZI

Popis slika

Slika 1 Udio zaposlenih u pravnim osobama, djelatnost prerađivačke industrije, proizvodnja hrane, od 2008. do 2022.	22
Slika 2 Logo Vajda.....	31
Slika 3 Dukat - logo.....	32
Slika 4 Vindija - proizvodi	38

Popis tablica

Tablica 1 Kretanje glavnih sektorskih pokazatelja, međugodišnje stope promjene, 2021., u %	21
Tablica 2 Izvoz i uvoz u EU-27, industrija hrane i pića, u milijunima eura, u 4. tromjesečju	24
Tablica 3 Prehrambena industrija Republike Hrvatske	27
Tablica 4 Bilanca Dukat	33
Tablica 5 Račun dobiti i gubitka - Dukat	34
Tablica 6 Izvještaj o novčanom toku - Dukat.....	36
Tablica 7 Bilanca – Vindija.....	38
Tablica 8 Račun dobiti i gubitka - Vindija	40
Tablica 9 Izvještaj o novčanom toku - Vindija	42